

Ontwikkelingen in Syrië en Irak en Nederlandse uitreizigers

Gecontroleerde terugkeer - gevolgd door gevangenisstraf en re-integratie - versus het risico van ongecontroleerde terugkeer en straffeloosheid.

Position paper, Rondetafelgesprek over situatie in Noordoost-Syrië voor de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken, 11 maart 2026

Prof. dr. Edwin Bakker, Hoogleraar Terrorismestudies, Universiteit Leiden¹

Ontwikkelingen in Syrië

De afgelopen maanden is de veiligheidssituatie in Noordoost-Syrië fundamenteel veranderd. Het nieuwe islamistische regime heeft grote delen die eerst werden gecontroleerd door de door de Verenigde Staten gesteunde Syrische Democratische Strijdkrachten weten te veroveren. Daarbij werden ook kampen met IS-aanhangers overgenomen. Een onbekend aantal gevangenen heeft van deze instabiliteit gebruik weten te maken om te vluchten. In een reactie op deze ontwikkelingen zijn mannelijke IS-strijders door de Amerikanen overgebracht van detentiecentra in Syrië naar centra in Irak. Hieronder zitten Nederlandse mannen. Deze kunnen een beroep doen op consulaire bijstand van de ambassade in Bagdad (Kamerbrief 19 feb 2026). Er zijn geen indicaties dat vrouwelijke uitreizigers zich op dit moment buiten de door de Syrische overgangsregering gecontroleerde kampen bevinden. De situatie is echter onzeker en in eerdere gevallen hebben gevangenen van de onduidelijkheid gebruik weten te maken om uit de kampen te ontsnappen (Antwoord op vragen van de Kamer, 2 maart 2026). Er wordt door de minister van Justitie en Veiligheid daarom rekening gehouden met IS-strijders die opnieuw proberen Europa of Nederland te bereiken.

¹ Tevens als academisch adviseur verbonden aan de Politieacademie.

Reactief beleid

Nederland voerde een reactief terugkeerbeleid. Alleen als het kabinet daartoe door rechters gedwongen werd of als uitreizigers zich in het buitenland (buiten Syrië) bij de autoriteiten meldden, volgden repatriëring en arrestaties (en veroordelingen). Ook de meeste andere Europese landen hanteerden een reactief beleid. Opvallend genoeg voerden de Verenigde Staten onder president Trump in 2019 wel een actief terughaalbeleid. De Amerikaanse president waarschuwde Europa een aantal jaren geleden zelfs voor het gevaar dat uitreizigers anders een keer onverwacht aan je deur komen te staan. Trump dreigde ook door Amerikanen gevangen Europese IS-strijders in Europa te 'parachuteren' (Daily Wire, 21 augustus 2019).

Uitgangspunt van opeenvolgende Nederlandse kabinetten is dat berechting en gevangenisstraffen in de regio moeten plaatsvinden. Daarvan is tot op heden in al die jaren overigens niets terechtgekomen. In Syrië was dit gelet op het regime en de burgeroorlog onmogelijk en de kans op een eerlijk strafproces in Irak wordt door deskundigen als minimaal ingeschat (Mehra, 23 februari 2026). Tegelijkertijd geeft het kabinet ook aan het aspect van nationale veiligheid mee te wegen. Daarbij wordt benadrukt dat mannelijke uitreizigers een grotere potentiële geweldsdreiging vormen dan vrouwelijke uitreizigers. Dat is de reden waarom tot op heden alleen vrouwelijke uitreizigers en hun kinderen zijn gerepatriëerd (Antwoord op Kamervragen door minister Van Weel, maart 2026).

Dit is een opvallende redeneerlijn. Vanuit het gezichtspunt van nationale veiligheid zou je het minste risico willen lopen dat mannelijke strijders van Islamitische Staat (IS) van de onzekerheid gebruik maken en ongecontroleerd terugkeren dan vrouwelijke strijders. Dat is waarom de Verenigde Staten bewust een aantal mannelijke strijders repatriëerden. Overigens zijn er beslist ook vrouwen die een veiligheidsrisico vormen en is het goed het risico van geval tot geval te bekijken. Maar als het uitgangspunt is dat personen die minder een risico voor de Nederlandse samenleving vormen wel teruggehaald

kunnen worden, rijst de vraag waarom zo weinig en waarom hierop geen actief beleid ondernomen is.

Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland

Die vragen komen ook op bij het lezen van het Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland (DTN) van december 2025. Daarin valt te lezen dat terugkeerders een potentiële geweldsdreiging vormen vanwege opgedane jihadistische contacten en gevechtservaring in jihadistische strijdgebieden. Daarnaast kunnen zij volgens de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV) na terugkomst bijdragen aan de radicalisering van anderen en hen aanzetten tot het plegen van een geweldsdaad. Maar dit blijkt de theorie want direct daarna wordt geconstateerd dat van eerdere jihadistische terugkeerders waarschijnlijk maar een beperkte geweldsdreiging uit gaat en dat zij ook geen verbindende rol richting andere jihadisten vormen. Van kinderen wordt gezegd dat sommigen van hen in theorie een gevaar zouden kunnen vormen wanneer zij in Syrië zijn geïndoctrineerd met jihadistisch gedachtegoed of gevechtstraining hebben gevolgd. Direct daarna wordt door de NCTV gemeld dat er voorlopig geen aanwijzingen zijn dat (bijna) meerderjarige kinderen van uitreizigers die eventueel willen terugkeren naar Nederland een dreiging vormen.

Met andere woorden, de dreiging is voorstelbaar, maar in de praktijk blijkt deze zich niet te materialiseren. Uiteraard kan niemand in de toekomst kijken en maakt dat die voorstelbaarheid altijd een zeker risico met zich meebrengt. Maar weegt dit op tegen de nadelen van een passief beleid en niet actief ingrijpen? Om die vraag te beantwoorden is het goed eerst naar de omvang van het probleem te kijken: de aantallen en wie zich waar bevindt.

Enkele tientallen mannen, vrouwen en kinderen

Volgens het DTN waren er eind vorig jaar zo'n vijfentwintig volwassen Nederlandse jihadistische uitreizigers die zich vrijelijk in Syrië konden bewegen.

Daarvan werd gezegd dat het onwaarschijnlijk is dat deze personen op korte termijn zullen terugkeren naar Nederland aangezien zij inmiddels geworteld zijn in de Syrische samenleving en hen bij terugkeer naar Nederland een gevangenisstraf boven het hoofd hangt. Verder bevinden er zich volgens de NCTV nog ongeveer vijftien Nederlandse mannelijke uitreizigers in gevangenissen in Syrië en zitten er vijf vrouwen en zo'n vijftientig minderjarigen met een Nederlandse link vast in opvangkampen in het Noordoosten van Syrië. Een deel zat in het grote kamp, Al Hol, dat inmiddels is ontmanteld en waarvan gevangenen dit jaar deels zijn verplaatst naar een ander kamp.

Volgens het DTN is het mogelijk dat IS gebruik zal maken van de instabiliteit in Syrië om gevangen aanhangers te bevrijden, of dat deze IS-aanhangers op termijn vrijkomen en terugkeren naar Nederland. Daarnaast wordt door de NCTV geconstateerd dat IS bezig is met online fondsenwerving om buitenlandse vrouwen en kinderen uit Syrische detentiekampen te laten ontsnappen. De afgelopen maanden is een aantal van hen ook daadwerkelijk ontsnapt, ook dankzij de instabiliteit en conflicten in Syrië. Onduidelijk is hoeveel buitenlandse vrouwen dat is gelukt en of daar Nederlandse vrouwen bij waren. Die ontsnappingen waren de reden dat de Amerikanen ingrepen en mannelijke IS-strijders naar Irak hebben overgebracht waaronder, zoals eerder door de minister aangegeven, een aantal Nederlandse mannen.

Risico's van reactief beleid

Tegen deze achtergrond kan gesteld worden dat een reactief beleid het risico met zich meebrengt dat Nederlandse IS-aanhangers in Syrië uit het zicht verdwijnen of in het buitenland hun straf ontlopen of ongecontroleerd naar Nederland terugkeren. Zowel vanuit het perspectief van nationale veiligheid als vanuit het perspectief dat deze personen (waar dan ook) berecht moeten worden is dit niet wenselijk.

Een actief terugkeerbeleid biedt wel de zekerheid van controle en strafvervolgning. Het DTN geeft aan dat de daarbij behorende veiligheidsrisico's

beperkt zijn. Zelfs van jihadistische terroristen die in Nederland opgepakt en berecht zijn, wordt geconstateerd dat ze na hun vrijlating tot op heden geen handelingen hebben verricht die wijzen op het voornemen een terroristische aanslag te plegen. Uiteraard valt dat niet uit te sluiten en daarom is het van belang dat deze personen ook na vrijlating gemonitord worden. Overigens zijn er, net als voor andere in de maatschappij terugkerende criminelen, netwerken en projecten rond reclassering en re-integratie die de kans op recidive beperken. Dit maakt dat de autoriteiten zicht op de groep houden. Het is daarbij goed om te constateren dat het om beperkte aantallen gaat. Dit betreft zowel de al teruggekeerde uitreizigers als de zich nog in Syrië en Irak bevindende mannen, vrouwen en kinderen.

Concluderend

Gelet op het eerder genoemde feit dat van eerdere jihadistische terugkeerders waarschijnlijk maar een beperkte geweldsdreiging uit gaat en zij ook geen verbindende rol richting andere jihadisten vormen, maakt dat juist in deze periode van instabiliteit in de regio gecontroleerde terugkeer - gevolgd door een gevangenisstraf en re-integratietraject - te prefereren valt boven het risico van ongecontroleerde terugkeer en straffeloosheid.

Bronnen

Kamerbrief 'Ontwikkelingen in Syrië en Irak in relatie uitreizigers met een Nederlandse link'. 19 februari 2026.

[Kamerbrief over ontwikkelingen in Syrië en Irak | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

Antwoord van minister van Weel (Justitie en Veiligheid). 2 maart 2026.

[Antwoorden Kamervragen over het artikel over Nederlandse IS strijders die dromen van uitbraak na gevechten tussen Koerden en Syrische regeringstroepen | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl](#)

Daily Wire, President Trump sent a stern message to European leaders: if the countries from which captured ISIS fighters came don't take them back, he'll air drop them into Europe. 21 augustus, 2019.

[Trump Warns Europe: I'll Air Drop ISIS Fighters From Europe Back Into Your Countries](#)

Tanya Mehra, 'Syrië draagt een grote groep IS-strijders over aan Irak. De kans dat ze daar een eerlijk proces krijgen is minimaal, stelt Tanya Mehra'. Trouw. 23 februari 2026.

[Opinie: Westerse landen kunnen 'hun' IS-strijders beter hier berechten | Trouw](#)

NCTV, Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland. December 2025.

[Dreigingsbeeld Terrorisme Nederland 2025 | Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid](#)